

Stockholm den 6 oktober 2008

Till

Justitiedepartementet

Enheten för immaterialrätt och transporträtt

103 33 Stockholm

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund (SLFF) avger härmed yttrande över **Grönbok Upphovsrätten i kunskapsekonomin KOM (2008) 466 slutlig.**

SLFF företräder och bevakar läromedelsförfattarnas rättigheter i bland annat avtalssammanhang inom upphovsrätten. SLFF är huvudorganisation för Sveriges läromedelsförfattare och företräder ett flertal rättsinnehavare på sitt område i enlighet med lagstadgade avtalslicenser.

Vi har med intresse tagit del av grönboken från EG-kommissionen och vi finner det mycket angeläget att avge yttrande då denna tar upp frågor som direkt ankommer vårt område.

I kunskapsekonomi ingår skola och utbildning - *och läromedel* - som för kunskapen vidare från generation till generation.

Vi ser en problematik kring att frågeställningarna i grönboken har en tendens att problematisera upphovsrätten snarare än att se dess möjligheter. Vi anser det mycket viktigt att lagstiftningen håller jämna steg med den tekniska utvecklingen men det är viktigt att påtala att upphovsrättslagstiftningen är en skydds- och rättighetslagstiftning för upphovsmännen. Den utgår från ensamrättigheter som är garant för rätten att själv avgöra vilka förfoganden som det skall träffas avtal om.

Det är därför viktigt att anföra om de möjligheter som faktiskt redan står till buds och som lagstiftaren bjudit genom de positiva förändringar som skedde med anledning av att det så kallade Infosoc-direktivet, 2001/29/EG, infördes i svensk upphovsrättslagstiftning.

Det är dock beklagligt att grönboken i stor utsträckning bortser från upphovsmännens och författarnas och då i synnerhet läromedelsförfattarnas viktiga roll i samband med kunskapsekonomin. Detta bör påtalas av departementet i svaret till EG-kommissionen. Sålunda beskrivs redan i det inledande avsnittet om syftet att ”Grönboken ger en balanserad redovisning av alla frågor...” Här omnämns varken läromedels- och andra fackförfattare, ej heller upphovsmän som grupp. Detta trots att det på sidan 4 i grönboken beskrivs att ”Ett starkt skydd för upphovsrätten är av avgörande betydelse för det intellektuella skapandet”. Författare bidrar med betydande bidrag till Europas ekonomi. De är experter på sina områden och det är viktigt att skydda och trygga deras intressen så att de känner sig säkra då de ingår avtal om upphovsrättigheter.

2. Allmänt

SLFF är förespråkare av den nordiska avtalslicensmodellen

När det gäller frågorna om att uppmuntra avtal mellan rättsinnehavare och användare, så görs detta redan idag. Lagstiftaren bjöd redan vid införandet av de förändringar som skedde i upphovsrättslagen per den 1 juli 2005 dessa möjligheter genom bl. a. nya avtalslicenser. Avtalslicenser är en nordisk modell som fungerar mycket väl. SLFF anser det mycket viktigt att fortsätta att stimulera avtalslicensmodellen. Enligt artikel 5 i direktivet anses inte avtalslicenser utgöra inskränkningar i direktivets mening. Avtalslicenser är ett sätt att förvalta rättigheter och ska inte ses som en inskränkning. För att en avtalslicens ska komma i fråga förutsätts att avtal först har träffats om användning av verk. Vi som företrädare för läromedelsförfattarna och som huvudorganisation på läromedelsområdet har alltid underlättat sådant nyttjande genom att träffa avtal i enlighet med avtalslicensmodellen. Vi är förespråkare av den och ställer oss positiva till att träffa avtal även inom nya områden där avtalslicensmodellen kan komma att bli aktuell.

3. Allmänt om Undantag

I grönboken används genomgående begreppet undantag. I svensk upphovsrättslagstiftning skiljer vi mellan undantag och inskränkningar. Inskränkningarna finns i 2 kap URL.

SLFF svarade redan 2003 i sitt remissvar med anledning av direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt m. m. i informationssamhället (nedan kallad Infosoc-direktivet) att det är viktigt att lagstiftningen är tydlig och specificerad

när det gäller inskränkningar i ensamrätten. Vi tog med tillfredsställelse emot den lagstiftning som infördes den 1 juli 2005 när det gällde begränsningen av det enskilda bruket till privat bruk och att det inte längre blev tillåtet att framställa hela verk med stöd av § 12 upphovsrättslagen, URL. Många fler förtydliganden borde dock ha gjorts i lagtexten för att skapa respekt för upphovsrätten och för att motverka negativa följder för författare. I dagsläget överlämnas alltför mycket åt den som kopierar, den enskilda individen, att avgöra vad som är lagligt eller inte. I längden kan lagstiftningen bli tandlös och förlora sitt syfte. Det är därför viktigt att upprätthålla en stark och tydlig upphovsrätt som gör det möjligt för författare att verka.

Vi ser en betydande eskalering bland studenters kopiering som inte längre enbart sker i reprografisk form utan även via skanning. Upphovsrättsligt skyddade verk läggs ut olagligt i inskannad form i rasande takt på webbplatser, exempelvis Studentbay. Det är oerhört svårt för de enskilda upphovsmännen/rättsinnehavarna att kontrollera och beivra dessa intrång.

Att författa läromedel tar lång tid. Det kräver många år av forskning och pedagogiskt tänkande innan det blir verklighet av den idé som sedan utmynnar i ett manus och som till sist blir ett färdigt verk. Läromedelsförfattare skriver inte för sig själva utan för auditoriet. Kort sagt måste läromedelslitteraturen även fungera pedagogiskt annars fyller den inte sin funktion. Didaktiken är mycket viktig. För att känna ett värde och en glädje i författarskapet måste läromedelsförfattare ha rimlig ersättning för sina verk. Ett framtida scenario med en svag och urvattnad upphovsrätt – t. ex. genom att ett antal ytterligare inskränkningar i ensamrätten införs för olika användare och mediekonsumenters intressen – innebär att varken författare eller förlag längre kommer att vara intresserade av att lägga ned tid och pengar på att författa och ge ut läromedel, en utveckling som inte kommer att vara till gagn för det europeiska kunskapssamhället. Snarare tvärt om.

SLFF anförde i sitt remissvar från 2003 att det inte bara krävs en tydlig upphovsrättslagstiftning utan även en enorm kraftanstängning med tydlig information till användare som skall verka preventivt. Detta är ett ansvar som inte enbart kan läggas på upphovsmännen utan måste även ligga på myndighetsnivå. Detta faktum gäller fortfarande, i allra högsta grad. Det föreligger också ett samhällsansvar att värna om vårt språk.

Artikel 5.2.b rimlig kompensation

I artikel 5.2.b i direktivet föreskrivs att rättsinnehavarna har rätt att erhålla rimlig kompensation av den del av privatkopieringsersättningen där syftet varken är av direkt eller indirekt kommersiell natur. Vi ansåg redan 2003 att det inte måste vara ett vägval mellan en begränsning av det privata bruket och privatkopieringsersättningen. Det ena behöver inte utesluta det andra. Syftet med privatkopieringsersättningen är inte att fullt ut kompensera rättsinnehavarna. Syftet är i stället att i viss mån kompensera för den tillåtna kopieringen som den tekniska utvecklingen medfört och som kommit att påverka rättsinnehavarnas ekonomiska situation. Detta gäller i allra högsta grad för läromedel och andra facklitterära verk. Hittills har lagstiftaren i Sverige endast varit intresserad av denna ersättningsform när det gäller vissa verkskategorier i form av långfilm och popmusik, en begränsning som vi menar uppenbart är i strid med Infosoc-direktivet.

3. 1 Undantag för bibliotek och arkiv

När det gäller undantagen för bibliotek och arkiv så ansåg SLFF redan i sitt remissvar från 2003 angående Infosoc-direktivet att inskränkningarna var alltför vidsträckta och skulle kunna komma i konflikt med trestegstestet. Undantagen för bibliotek och arkiv, artikel 5.2 c och artikel 5.3 n i direktivet, bör inte utvidgas utan därför kvarstå oförändrade. Upphovsmännen bjuder redan idag utvidgade möjligheter att via licensavtal träffa överenskommelser för att på så vis öka tillgängligheten för sina verk. Kompensation till upphovsmännen är en förutsättning för det upphovsrättsliga nyttjandet.

När det gäller frågeställningarna kring så kallade *anonyma verk* vill SLFF anföra att verk i URLs mening, anonyma eller inte, alltid har ett upphovsrättsligt skydd. Vi ställer oss därför mycket tveksamma till att direkt införa lagstiftningsprinciper angående frågan om anonyma verk.

3.2 Undantag till förmån för funktionshindrade

SLFF ställde sig, i remissvar av 2003 angående Infosoc-direktivet, mycket tveksamma till de föreslagna vida utvidgningarna av rätten för personer med funktionshinder att ta del av upphovsrättsligt skyddade verk. Vi bedömde att förslaget var oklart och anförde att det skulle dras tillbaka på grund av alltför många oklara avgränsningsfrågor. Personer med funktionshinder ska naturligtvis ges samma möjligheter att ta del av verk som icke

funktionshindrade, men kompensation krävs. Förslaget innebar ett alltför stort ingrepp i ensamrätten. En ökad tillgänglighet medför risk för missbruk som blir svår att kontrollera, stävja eller sanktionera. Upphovsmännen har redan idag svårt att utöva kontroll över sina verk genom den lagstiftning som infördes i § 17 URL.

SLFF är förespråkare av avtalslicenser och ser därför hellre en avtalslicensordning på detta område där det ges möjligheter att definiera nyttjanden genom tydliga avgränsningar i avtalen.

3.3 Spridning av verk för undervisnings- och forskningsändamål

SLFF är medlemsorganisation i Bonus Presskopia där vi bland annat ingår avtal på undervisningsområdet i enlighet med avtalslicens § 42 c URL. Vi har alltsedan de nya förändringarna infördes i URL den 1 juli 2005 genom avtal tillmötesgått våra avtalspartners, undervisningsområdets, önskemål på digitala nyttjanden.

SLFF är förespråkare av den nordiska avtalslicensmodellen och på undervisningsområdet fyller den en stor funktion. För att kunna bedriva en fullgod undervisning krävs att lärare har tillgång till bra läromedel och att det ges möjlighet att komplettera genom ett kopieringsförfarande. Att som kommissionen framföra önskemål om att införa tvingande undantag är inte ett alternativ enligt vår uppfattning. Avtalslicenserna skall anses som ett sätt att förvalta rättigheter och inte som ett undantag eller en inskränkning. Infosoc-direktivet angav också mycket tydligt i beaktandesats nr 18 att direktivet inte ska påverka bestämmelser i medlemsstaterna när det gäller förvaltning av rättigheter såsom kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan.

När det gäller avtalslicensen för undervisningsändamål hanterar marknadens parter detta alldeles utomordentligt genom att träffa avtal som har sin grund i en långvarig avtalsrelation.

3.4 Användarskapat innehåll

SLFF ställer sig mycket tveksam till att införa undantag för användarskapat innehåll. Detta skulle föra med sig svåra avgränsningsbedömningar om vad som är upphovsrättsligt skyddat eller inte. Vi anser att undantag av detta slag inte skulle komma att godkännas av trestegstestet.

För

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund

Jöran Enqvist

Jan Trost

Jenny Lundström

Ordförande

Vice ordförande

Förbundsdirektör